

รูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม A Model of Practicing Puññakiriyā-vatthu for Strengthening the Stability of Saddhamma

^{1*}พิมพรวิ พันธุ์นนท์ Pimrawee Punnon,

^{2**}พระราชญาณวชิรเมธี Phrarajyana Vajiramethi

^{3***}พระครูสิริรัตนบัณฑิต Phrakhrusiriratanabundit

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*First author, e-mail: pimraweepunnon@gmail.com

Corresponding author, e-mail: ***methi424@gmail.com ***happy_kmn@hotmail.com

Received June 11, 2026; Revised June 15, 2026; Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรที่ส่งผลต่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมและ (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา วิปัสสนาจารย์ ผู้บริหารงานพระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนผู้ส่งเสริมงานพระพุทธศาสนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงแนวคิด ผลการวิจัยพบว่า การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตรเป็นหลักการทำความดีในพระพุทธศาสนา โดยในพระไตรปิฎกปรากฏในรูปบุญกิริยาวัตร 3 ได้แก่ ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย ซึ่งอรรถกถาได้ขยายเป็นบุญกิริยาวัตร 10 ได้แก่ ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย อปายนมัย เวยยาวัจจมัย ปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัย ธัมมัสสวนมัย ธัมมเทศนามัย และทิวรรุชุกัมม ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาบุคคล สังคม และการสืบทอดพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือการอธิบายบุญกิริยาวัตร 10 ในฐานะระบบการพัฒนาพุทธบริษัท 4 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่ง

พระสัทธรรม โดยผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ “วงจรบุญฐานพระสัทธรรม” หรือ Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model (MBSSCM) ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 10 มีทิวชุกัมมเป็นแกนกลาง ส่วนที่ 2 กระบวนการ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ สติปัญญา 4 และทิวชุกัมม เป็นกลไกภายใน ส่วนที่ 3 ผลลัพธ์ คือ ความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และส่วนที่ 4 วงจรมั่นคง เมื่อผู้ปฏิบัติได้รับผลจากการบำเพ็ญบุญทำให้เกิดศรัทธาซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่ลึกซึ้งขึ้น จึงช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม และผลลัพธ์นี้ก็จะย้อนกลับไปหล่อเลี้ยงศรัทธาในการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุให้ยิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ: ความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม; บุญกิริยาวัตถุ; พระสัทธรรม; วงจรบุญฐานพระสัทธรรม

Abstract

This research aimed to (1) study the concepts of practicing Puññakiriya-vatthu in Buddhism; (2) synthesize the concepts and principles of Puññakiriya-vatthu practice that contribute to the stability of Saddhamma; and (3) propose a model of practicing Puññakiriya-vatthu for strengthening the stability of Saddhamma that is appropriate for contemporary society. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected from the Tipiṭaka, commentaries, academic publications, and related research works, together with in-depth interviews, including Buddhist scholars, Vipassanā meditation teachers, Buddhist administrators, and lay Buddhists actively engaged in promoting Buddhist activities. The data were analyzed through content analysis and conceptual synthesis. The findings revealed that Puññakiriya-vatthu constitutes the Buddhist principle of meritorious conduct. In the Tipiṭaka, it appears as the three bases of meritorious action, namely Dānamaya, Sīlamaya, and Bhāvanāmaya. The commentarial tradition later expanded these into ten bases of meritorious action, namely Dānamaya, Sīlamaya, Bhāvanāmaya, Apacāyanamaya, Veyyāvaccamaya, Pattidānamaya, Pattānumodanāmaya, Dhammassavanamaya, Dhammadesanāmaya, and Diṭṭhujukamma. These ten forms comprehensively promote individual development, social harmony, and the continuation of Buddhism. The new body of knowledge generated by this research is the interpretation of the ten Puññakiriya-vatthu as a systematic framework for developing the Fourfold Buddhist Community in order to strengthen the stability of Saddhamma. The researcher developed a model called the Merit-Based Saddhamma

Stability Cycle Model (MBSSCM), which consists of four components. The first component, Input, comprises the ten Puññakiriya-vatthu, with Dīṭṭhujukamma serving as the central core. The second component, Process, consists of Yoniso Manasikāra (wise reflection), the Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna 4), and Dīṭṭhujukamma, functioning as internal mechanisms. The third component, Output, is the stability of Saddhamma. The fourth component, Feedback, refers to the cyclical process whereby the benefits gained from meritorious practice generate faith, leading to deeper practice and thereby strengthening the stability of Saddhamma. This outcome, in turn, reinforces faith and encourages further engagement in meritorious actions.

Keywords: Stability of Saddhamma; Puññakiriya-vatthu; Saddhamma; Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model (MBSSCM)

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นระบบคำสอนที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง โดยมี “พระสัทธรรม” เป็นแก่นสำคัญของพระศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม และปฏิเวธสัทธรรม อันเป็นกระบวนการตั้งแต่การศึกษา การปฏิบัติ จนถึงการเข้าถึงผลแห่งการปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในพระสูตรว่า ความดำรงอยู่หรือความเสื่อมของพระสัทธรรมขึ้นอยู่กับความร่วมมือของพุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ในการศึกษา ปฏิบัติ อุปถัมภ์ และสืบทอดพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะในกัมมิลลสูตรที่แสดงว่า ความเคารพยำเกรงในพระศาสดา พระธรรม พระสงฆ์ ศึกษา และในหมู่พุทธบริษัทด้วยกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้ยั่งยืนในทางตรงกันข้าม หากพุทธบริษัทขาดความเคารพในพระรัตนตรัย ไม่บำเพ็ญไตรสิกขา และทะเลาะวิวาทกันเอง พระสัทธรรมย่อมเสื่อมถอยและเลือนหายไปในที่สุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 201 หน้าที่ 343-344, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย แม้พระพุทธศาสนายังคงเป็นศาสนาหลักของประเทศ และพุทธศาสนิกชนจำนวนมากมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ฟังธรรม และปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่การทำบุญจำนวนมากอาจยังจำกัดอยู่ในระดับพิธีกรรม ความเคยชินทางวัฒนธรรม หรือความเชื่อเรื่องอาถรรพ์เฉพาะตน โดยยังไม่เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบกับการรักษาปริยัติ การส่งเสริมปฏิบัติ และการทำให้เกิดผลแห่งการปฏิบัติธรรมในชีวิตจริง คนในสังคมไทยจำนวนไม่น้อยรู้จักคำว่า ทาน ศีล ภาวนา แต่ไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของบุญกิริยาวัตถุอย่าง

ครบถ้วน อีกทั้งยังพบปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัว การขาดระเบียบวินัย และการขาดสติในการควบคุมอารมณ์ ปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่า การทำบุญในสังคมไทยยังมีช่องว่างระหว่างกิจกรรมทางศาสนากับการพัฒนาคุณภาพของพุทธบริษัทให้เป็นการรักษาศรัทธาพระรัตนตรัย

ในพระไตรปิฎก บุญกิริยาวัตถุสูตร ได้แสดงบุญกิริยาวัตถุ หรือ การบำเพ็ญบุญอันเป็นที่ตั้งหรือเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ 3 ประการ ได้แก่ ทานมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน) สීමมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล) และ ภาวนามัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 60 หน้าที่ 415-416, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อมาในคัมภีร์อรรถกถา ได้ขยายเป็นบุญกิริยาวัตถุเพิ่มอีก 7 ประการ ได้แก่ อปจายนมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยความยำเกรง) เวยยาวัจจมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยความชวนชวน) ปัตติทานมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญหรือการอุทิศส่วนบุญ) ปัตตานุโมทนามัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการอนุโมทนาบุญ) อัมมัสสวนมัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการฟังธรรม) อัมมเทสนามัย (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม) และทิฏฐุชุกัมม (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง) รวมเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ข้อที่ 60 หน้าที่ 298-300, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) จะเห็นได้ว่าหลักการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุนี้เป็นฐานแห่งการสร้างบุญและพัฒนาชีวิตของพุทธศาสนิกชน ครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคม และการสืบทอดพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวคิดสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาในมิติที่ลึกซึ้งกว่าการเป็นเพียงรูปแบบของการทำบุญ

เมื่อพิจารณาในมิติของพระรัตนตรัย จะเห็นได้ว่าบุญกิริยาวัตถุแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กับการธำรงรักษาศรัทธาพระศาสนาโดยตรง กล่าวคือ ทานมัยและเวยยาวัจจมัยช่วยสนับสนุนการอุปถัมภ์กิจการพระศาสนา สීමมัยและอปจายนมัยช่วยสร้างสังคมที่เป็นสุขปราศจากการเบียดเบียน รวมถึงวัฒนธรรมแห่งความเคารพและเคารพธรรม อัมมัสสวนมัยและอัมมเทสนามัยเป็นกลไกสำคัญของการศึกษาและการถ่ายทอดพระธรรมวินัย ส่วนภาวนามัยและทิฏฐุชุกัมมช่วยพัฒนาปัญญาและสัมมาทิฏฐิ อันเป็นรากฐานของการเข้าถึงพระรัตนตรัยในระดับปฎิเวธ ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุจึงมิใช่เพียงวิธีทำบุญเพื่อผลแห่งกุศลส่วนบุคคล แต่เป็นระบบการพัฒนาพุทธบริษัทให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ในระดับชุมชน และในระดับสังคม โดยเฉพาะในบริบทของสังคมชาวพุทธปัจจุบันที่พระรัตนตรัยมีความเสื่อมถอยสืบเนื่องจากเหตุปัจจัยหลายประการ

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานศึกษาส่วนใหญ่มุ่งอธิบายบุญกิริยาวัตถุในมิติของการสร้างบุญ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชน หรือการส่งเสริมคุณธรรม ขณะที่งานศึกษาด้านพระรัตนตรัยส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์ความหมาย องค์ประกอบ และสาเหตุแห่งความเสื่อมของพระรัตนตรัย แต่ยังไม่ปรากฏการศึกษาที่บูรณาการบุญกิริยาวัตถุ 10 เข้ากับแนวคิดเรื่องความมั่นคงแห่งพระรัตนตรัยอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับหลักโยนิโส

มนสิการ สติปัญญา 4 และทฤษฎีชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาสัมมาทิฐิและการป้องกัน
สัทธิธรรมปฏิรูป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษารูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่ง
พระสัทธิธรรม โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารวิชาการ และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ จำนวน 20 รูป/ท่าน ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา วิปัสสนาจารย์ ผู้บริหารงาน
พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนผู้ส่งเสริมงานพระพุทธศาสนา เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และ
พัฒนารูปแบบที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุญกิริยาวัตถุกับความมั่นคงแห่งพระสัทธิธรรมได้
อย่างเป็นระบบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพุทธบริษัท การส่งเสริมกิจกรรมทาง
พระพุทธศาสนา และการธำรงรักษาพระสัทธิธรรมให้มั่นคงในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุที่ส่งผลต่อความมั่นคงแห่งพระ
สัทธิธรรม
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระ
สัทธิธรรมที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสาร
(Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก
(In-depth Interview) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้ารวบรวม
ข้อมูล ดังนี้ 1.1 ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย
1.2 ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ รายงานการวิจัย เช่น วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ และเอกสาร
ต่างๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย

2. การศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth
Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 รูป/ ท่าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยกำหนดจากผู้ที่มีความรู้/ผู้เกี่ยวข้องกับ
การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุและมีบทบาทในการส่งเสริมงานพระพุทธศาสนาเป็นหลัก แบ่งเป็น 4
กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา วิปัสสนาจารย์ ผู้บริหารงานพระพุทธศาสนา และ
พุทธศาสนิกชนผู้ส่งเสริมงานพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 รูป/ท่าน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (แบบสัมภาษณ์เชิงลึก) ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบโดยอาศัยกรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสาร นำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยเนื้อหาของคำถามมีความครอบคลุมถูกต้องในประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย

2.3 การลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงสรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดเรื่องบุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักการทำความดีหรือการทำบุญในพระพุทธศาสนา การทำบุญเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวัฒนธรรมไทยมายาวนาน แต่คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าการทำบุญคือการทำทานหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แท้จริงแล้วการทำบุญหมายรวมถึงการกระทำทางกาย วาจา และใจ อันเป็นไปเพื่อการลดละกิเลสและพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 22 หน้าที่ 366, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า บุญคือความสุข ความสบายใจ เป็นภาวะที่ผ่องใสเบิกบาน การทำบุญเป็นการชำระล้างจิตใจให้สะอาด และเป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่

ส่วน “บุญกิริยาวัตถุ” หมายถึง วิธีการทำบุญอันเป็นแนวทางในการสั่งสมคุณงามความดีโดยมีเจตนาเป็นที่ตั้ง พระพุทธองค์ทรงแสดงบุญกิริยาวัตถุไว้ 3 ประการ ได้แก่ ทานมัย สілมัย และภาวนามัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 60 หน้าที่ 415, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เรียกโดยย่อ คือ ทาน ศีล ภาวนา โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 รูป/ท่าน มีความเข้าใจในเรื่องการทำทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติภาวนาเป็นอย่างดี โดยให้ทรรศนะว่าชาวพุทธส่วนใหญ่มักจะเลือกทำบุญด้วยการให้ทาน ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย ไม่ต้องอาศัยความเพียรพยายามในการปฏิบัติมากนัก แต่ทานก็เป็นเครื่องมือให้ลดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว และเป็นการเปิดโอกาสให้ฝึกความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ การรักษาศีล คือ การควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม โดยมีเจตนางดเว้นจากการทำความชั่วและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ถือเป็นการฝึกฝนตนเองขึ้นพื้นฐานเพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ตนเองและสังคม การปฏิบัติภาวนา คือ การฝึกฝนและพัฒนาจิตใจ ให้เกิดความสงบ มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ และเกิดปัญญาเห็นความจริงของชีวิต แบ่งเป็นสมถ

ภาวนา (การฝึกจิตให้จดจ่อ สงบนิ่ง เกิดเป็นสมาธิ) และวิปัสสนาภาวนา (การฝึกอบรมจิตให้รู้เท่าทันความจริงของชีวิตเพื่อให้เกิดปัญญา)

ต่อมาในชั้นอรรถกถา บุญกิริยาวัตถุได้รับการขยายความอีก 7 ประการ ได้แก่ อปายานมัย (ความอ่อนน้อม) เวยยาวัจจมัย (การชวนชวนในกิจที่ชอบ) ปัตติทานมัย (การให้ส่วนบุญ) ปัตตานุโมทนามัย (การอนุโมทนาบุญ) ธัมมัสสวนมัย (การฟังธรรม) ธัมมเทศนามัย (การแสดงธรรม) และทิวชุกัมม (การทำความเห็นให้ตรง) โดยท่านให้สังเคราะห์อปายานมัยและเวยยาวัจจมัยเข้าในกลุ่มศีลมัย สังเคราะห์ปัตติทานมัยและปัตตานุโมทนามัย เข้าในกลุ่มทานมัย สังเคราะห์ธัมมัสสวนมัยและธัมมเทศนามัยเข้าในกลุ่มภาวนามัย สำหรับทิวชุกัมมหรือการทำความเห็นให้ตรงนั้น ท่านให้สังเคราะห์เข้าในบุญกิริยาวัตถุทั้ง 3 ประการ (อรรถกถาพระไตรปิฎก ภาษาไทย ข้อที่ 60 หน้าที่ 298, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) จะเห็นว่าบุญกิริยาวัตถุ 10 นี้ มีเพียงทานมัยที่เป็นการทำบุญด้วยการสละเงินทอง แต่การทำบุญประเภทอื่นเป็นการทำบุญได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินทอง และสามารถทำได้ ทุกที่ ทุกเวลาแจกแจงวิธีสั่งสมบุญที่ทำได้ทุกที่ทุกเวลา จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ยังมีความเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ไม่ชัดเจนในบางประการ โดยเฉพาะทิวชุกัมมและอปายานมัย ที่ส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจว่าเป็นวิธีทำบุญด้วย

ผลการวิจัยยังพบว่า การบำเพ็ญบุญในสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคมและเทคโนโลยี เช่น การฟังธรรมผ่านสื่อออนไลน์ การเผยแพร่ธรรมผ่านสื่อดิจิทัล และการทำงานจิตอาสาในกิจพระศาสนา รูปแบบดังกล่าวช่วยให้ประชาชนเข้าถึงธรรมะได้ง่ายและเร็วขึ้น หากผู้แสดงธรรมหรือผู้รับสารขาดทิวชุกัมมและการตรวจสอบกับพระธรรมวินัยก็อาจเกิดความเข้าใจธรรมคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้น การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุในสังคมร่วมสมัยจำเป็นต้องประกอบด้วยศรัทธาและปัญญาควบคู่กัน กล่าวโดยสรุป บุญกิริยาวัตถุมิใช่เพียงกิจกรรมการทำบุญตามประเพณี แต่เป็นระบบการฝึกฝนและพัฒนาพุทธบริษัทให้เจริญขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคม และความรับผิดชอบต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พระสัทธรรม คือ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ถือเป็นแก่นของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ปริยัติสัทธรรม คือ ปริยัติสัทธรรม ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่ การน้อมนำพระธรรมไปประพฤติปฏิบัติ และปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ การเข้าถึงผลแห่งการปฏิบัติธรรม ดังนั้น เมื่อพูดถึงการรักษาพระสัทธรรม พุทธบริษัทจึงมุ่งการศึกษาเพื่อรักษาคำสอนในส่วนของปริยัติและปฏิบัติ แต่จากการศึกษาในพระไตรปิฎกพบว่า พระสัทธรรมมีความหมายกว้าง คือ หมายรวมถึงพระศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ 39 หน้าที่ 28-29, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หากเปรียบ ปริยัติสัทธรรม คือ “รากแก้ว” ปฏิบัติสัทธรรม เปรียบเสมือน “ลำต้น” ของต้นไม้สถานะของปฏิเวธสัทธรรม จึงเปรียบเสมือน “ผลไม้” ที่ให้รสชาติอันโอชาแก่ผู้ลิ้มลอง เป็นเป้าหมายที่

แท้จริงของการปฏิบัติ ในบรรดาพระสัทธรรมทั้ง 3 นั้น ปฏิเวธสัทธรรมจะเสื่อมก่อน คือ จะไม่มีผลของการปฏิบัติ คือ ไม่มีพระอริยะ ทั้งนี้เพราะไม่มีปฏิบัติสัทธรรม ส่วนปริยัติสัทธรรมจะสิ้นสุดอันดับสุดท้าย เพราะถึงจะไม่มีผลการปฏิบัติและไม่มีผู้ปฏิบัติ แต่ยังมีผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนอยู่ ปริยัติสัทธรรมก็จะยังคงอยู่ ดังนั้นที่ว่าศาสนาสูญสิ้นนั้น จึงถือเอาปริยัติเป็นประมาณ (สำราญ ก้านพลูกลาง, 2563)

ผลการวิจัยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุญกิริยาวัตถุ 10 กับความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมพบว่า บุญกิริยาวัตถุแต่ละข้อทำหน้าที่เกื้อหนุนความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ทานมัยและเวทย์มัยเป็นฐานของการอุปถัมภ์กิจการพระศาสนา สนับสนุนการศึกษา การปฏิบัติ และการเผยแผ่ธรรม สीलมัยและอปายนมัยสร้างความประพฤติดีความไม่เบียดเบียน ความเคารพ และความสามัคคีในหมู่พุทธบริษัท ภาวนามัยทำให้พระธรรมกลายเป็นประสบการณ์ภายในของผู้ปฏิบัติ ปัตติทานมัยและปัตตนาโมทนามัยส่งเสริมความกตัญญู เมตตา มุทิตา และวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันกุศล ธัมมัสสวนมัยและธัมมเทศนามัยเป็นกลไกของการรับรู้ การเรียนรู้ และการถ่ายทอดพระธรรมวินัย ส่วนทิวฏฐกัมมทำหน้าที่กำกับการบำเพ็ญบุญทุกข้อให้ตั้งอยู่บนสัมมาทิฐิ

ผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญของการทำบุญในสังคมไทยปัจจุบันมิใช่การขาดกิจกรรมทางศาสนา แต่เป็นการขาดความเข้าใจเชิงหลักการและขาดสัมมาทิฐิในการทำบุญ การทำบุญบางส่วนยังมุ่งผลตอบแทนเฉพาะตน เช่น ลาภ ยศ ความสำเร็จ หรือการแก้เคราะห์ โดยมีได้มุ่งลดกิเลส พัฒนาปัญญา หรือสนับสนุนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง หากการบำเพ็ญบุญขาดความเห็นถูกต้อง ย่อมมีโอกาสกลายเป็นเพียงพิธีกรรม ความเชื่อที่ขาดการตรวจสอบ หรือการสนับสนุนสิ่งที่คลาดเคลื่อนจากพระสัทธรรม

จากการสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุซึ่งเป็นการกระทำภายนอกต้องมีกระบวนการภายในกำกับ ได้แก่ สติปัญญา 4 โยนิโสมนสิการ และทิวฏฐกัมม สติปัญญา 4 ทำให้ผู้ปฏิบัติมีสติรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม โยนิโสมนสิการทำให้รู้จักพิจารณาเหตุและผลโดยแยบคาย ส่วนทิวฏฐกัมมทำหน้าที่ปรับความเห็นให้ตรงตามหลักกรรม พระธรรมวินัย และอริยสัจ กระบวนการทั้ง 1 ประการช่วยให้การบำเพ็ญบุญพัฒนาไปจากศรัทธาทั่วไปสู่ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ดังนั้น บุญกิริยาวัตถุจึงส่งผลต่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ทำให้ผู้ปฏิบัติมีศีลธรรม สติ และปัญญา ระดับชุมชน ทำให้พุทธบริษัทมีความสามัคคี เกื้อกูล และมีส่วนร่วมในกิจพระศาสนา และระดับพระศาสนา ทำให้ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธได้รับการศึกษา ปฏิบัติ ถ่ายทอด และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

3. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การนำเสนอรูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมจากการประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบที่เรียกว่า “วงจรบุญฐานพระสัทธรรม” หรือ Merit-Based

Saddhamma Stability Cycle Model (MBSSCM) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุของพุทธบริษัท 4 กับความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมในลักษณะของระบบวงจรต่อเนื่องรูปแบบวงจรบุญฐานสัทธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา โดยครอบคลุมการให้ การรักษาศีล การภาวนา ความอ่อนน้อม การช่วยกิจที่ชอบ การอุทิศส่วนบุญ การอนุโมทนาบุญ การฟังธรรม การแสดงธรรม และการทำความเห็นให้ตรง

2) กระบวนการ (Process) ได้แก่ โยนิโสมนสิการ สติปัญญา 4 และทิวฏฐุภังค์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกภายในเพื่อทำให้การบำเพ็ญบุญมีได้หยุดอยู่เพียงกิจกรรมภายนอก แต่พัฒนาไปสู่การรู้เท่าทันตนเอง การพิจารณาเหตุและผล และการดำเนินชีวิตตามพระสัทธรรม

3) ผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ความมั่นคงแห่งปริยัติ ความมั่นคงแห่งปฏิบัติ และความมั่นคงแห่งปฏิเวธ ความมั่นคงแห่งปริยัติเกิดจากการศึกษา การฟัง การแสดง และการถ่ายทอดพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ความมั่นคงแห่งปฏิบัติเกิดจากการนำธรรมไปประพฤติปฏิบัติจริง ส่วนความมั่นคงแห่งปฏิเวธเกิดจากผลแห่งการปฏิบัติที่ปรากฏในชีวิตของผู้ปฏิบัติตามระดับภูมิธรรม

4) การป้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ การที่ผลแห่งการศึกษาและการปฏิบัติทำให้เกิดศรัทธาที่มั่นคง การเผยแผ่ธรรม และการสืบทอดพระสัทธรรม เมื่อผู้ปฏิบัติประจักษ์ผลของธรรม ย่อมเกิดความมั่นใจในพระธรรมวินัย สนใจศึกษาและปฏิบัติให้ลึกซึ้งขึ้น ตลอดจนถ่ายทอดประสบการณ์และหลักธรรมแก่ผู้อื่น ผลลัพธ์จึงย้อนกลับไปส่งเสริมให้เกิดการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องบุญกิริยาวัตถุเป็นระบบการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม มิใช่เพียงรูปแบบการทำบุญหรือพิธีกรรมทางศาสนา ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่อธิบายว่า การทำบุญเป็นกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาชีวิตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และบุญกิริยาวัตถุเป็นแนวปฏิบัติที่จัดให้เหมาะสมแก่เหตุผล โดยมีสาระสัมพันธ์กับไตรสิกขา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2565) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระแวงชัย ธรรมกาโม (หล้าลี) ซึ่งพบว่า บุญกิริยาวัตถุเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระดับบุคคลและสังคม เพราะทานช่วยลดความตระหนี่ ศีลช่วยควบคุมพฤติกรรม และภาวนาช่วยพัฒนาจิตและปัญญา ขณะที่บุญกิริยาวัตถุข้ออื่นช่วยขยายการพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม การมีส่วนร่วม และการถ่ายทอดธรรม (พระแวงชัย ธรรมกาโม (หล้าลี), 2561)

อย่างไรก็ตาม ผลการสัมภาษณ์ที่พบว่าผู้ให้ข้อมูลบางกลุ่มยังไม่เข้าใจบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง 10 ประการ โดยเฉพาะทิวชุกัมม ความเห็นถุนั้น สะท้อนให้เห็นว่าความเข้าใจในเรื่องการทำบุญในสังคมไทยยังคงคลาดเคลื่อนจากวัตถุประสงค์ที่แท้จริง เพราะทิวชุกัมม เปรียบเสมือนเข็มทิศที่ทำให้การทำบุญนั้นอยู่บนฐานของกุศล อันเป็นเหตุให้การทำบุญของชาวพุทธส่วนใหญ่ยังเป็นการให้วัตถุทานหรือการทำบุญตามประเพณีที่เจือด้วยอกุศล มีผลประโยชน์ส่วนตนหรือชื่อเสียงแอบแฝง การเผยแพร่ความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 จึงควรมุ่งทำให้พุทธบริษัทเห็นว่า บุญสามารถบำเพ็ญได้ในทุกมิติทุกเพศทุกวัย ผู้ไม่มีทรัพย์ก็สามารถทำบุญด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา ช่วยในกิจที่ชอบ อนุโมทนาความดี ฟังธรรม หรือแสดงธรรมได้ ความเข้าใจเช่นนี้จะช่วยให้การทำบุญเป็นกระบวนการพัฒนาดนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนามากขึ้น

2. แนวคิดเรื่องการทำบุญกิริยาวัตถุที่ส่งผลต่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม พบว่าการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 10 อย่างถูกหลักทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาบุคคลและสังคม กล่าวคือ เมื่อบุคคลบำเพ็ญบุญอย่างถูกต้อง ย่อมพัฒนาความประพฤติ จิตใจ ปัญญา และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สอดคล้องกับจรัสลักษณ์ ทองโอฬาร ที่แสดงว่าการปฏิบัติตามหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธ ด้วยหลักปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง 3 ประการ ก่อให้เกิดผลในด้านดี คือ คนในสังคมยุคใหม่อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนกัน และเป็นผู้ที่รู้จักใช้หลักของเหตุและผลในการคิดวิเคราะห์ ทำให้เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ สามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์อันจะส่งผลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวมต่อไป คุณสมบัติเหล่านี้เป็นฐานให้พุทธบริษัทสามารถศึกษา ปฏิบัติ อุปถัมภ์ และถ่ายทอดพระธรรมวินัยได้อย่างมั่นคง (จรัสลักษณ์ ทองโอฬาร, 2564) ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัณณวณณ จันทรัตน์ และวิไลพร สุจริตธรรมกุล ซึ่งแสดงว่าการรักษาพระสัทธรรมต้องครอบคลุมทั้งการรักษาเป้าหมายและผลลัพธ์ การรักษาองค์ความรู้ และการรักษาบุคคลกับองค์กร บุญกิริยาวัตถุสามารถเกื้อหนุนองค์ประกอบดังกล่าวได้ กล่าวคือ ธัมมัสสวนมัยและธัมมเทศนามัยช่วยรักษาองค์ความรู้ ทานมัยและเวยยาวัจจมัยช่วยรักษาบุคคลและองค์กร ส่วนภาวนามัยและทิวชุกัมมช่วยรักษาเป้าหมายและผลของการปฏิบัติ (กัณณวณณ จันทรัตน์ และวิไลพร สุจริตธรรมกุล, 2562)

ประเด็นสำคัญที่พบจากการวิจัย คือ แท้จริงแล้วการทำบุญในสังคมไทยมิได้ขาดกิจกรรม แต่ขาดกลไกด้านปัญญากำกับ การทำบุญที่มุ่งลาภ ยศ ความสำเร็จ หรือผลตอบแทนส่วนตน จึงมิได้ช่วยลดกิเลสหรือเพิ่มความเข้าใจพระธรรมวินัย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีโยนิโสมนสิการ สติปัญญา 4 และทิวชุกัมมเป็นกลไกภายใน เพื่อทำให้การทำบุญเปลี่ยนจากความเชื่อหรือพิธีกรรมไปสู่การปฏิบัติที่ประกอบด้วยปัญญา โดยเฉพาะทิวชุกัมมมีบทบาทเป็นแกนกลาง เพราะทำหน้าที่ปรับความเห็นให้ถูกต้อง หากขาดทิวชุกัมม ทานอาจกลายเป็นการให้เพื่อโอ้อวด ศีลอาจกลายเป็นการยึดถือรูปแบบ ภาวนาอาจกลายเป็นการแสวงหาความสงบเฉพาะตน และการฟังธรรมหรือแสดงธรรมอาจกลายเป็น

การเผยแพร่ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ผลการวิจัยจึงยืนยันว่า ความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมต้องเริ่มจากความถูกต้องภายในของผู้บำเพ็ญบุญ ซึ่งสอดคล้องกับที่แสดงไว้ในอรรถกถา ที่ท่านเน้นย้ำเรื่อง การบำเพ็ญบุญทั้งหลายด้วยเจตนาที่เป็นกุศล (อรรถกถาพระไตรปิฎก ภาษาไทย ข้อที่ 60 หน้า 298-300, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) การบำเพ็ญบุญอย่างถูกหลักที่ก่อปรด้วยศรัทธาและปัญญา จะทำให้พุทธบริษัทเกิดการพัฒนาตนเอง ชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของสังคมชาวพุทธ และความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม

3. ผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม โดยใช้ชื่อว่า “รูปแบบวงจรบุญฐานพระสัทธรรม หรือ Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model (MBSSCM) รูปแบบดังกล่าวเป็นผลจากการสังเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ 10 เข้ากับกระบวนการพัฒนาภายในและพระสัทธรรม 3 รูปแบบนี้แตกต่างจากการอธิบายบุญกิริยาวัตถุ ในลักษณะรายการข้อธรรม เพราะนำเสนอความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และการย้อนกลับ

ปัจจัยนำเข้าของรูปแบบ (Input) คือบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธบริษัท 4 แสดงให้เห็นว่าการธำรงพระสัทธรรมมิใช่หน้าที่ของคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นภารกิจร่วมกันของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา แต่ละฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมตามฐานะและบทบาทของตน ทั้งการศึกษา การปฏิบัติ การอุปถัมภ์ การเผยแผ่ และการรักษาความถูกต้องของพระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับที่พระพุทธองค์แสดงไว้ในกัมมิลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 201 หน้า 343-344, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และสอดคล้องกับในงานวิจัยของกัณณ์วัฒน์ จันทรัตน์ และวิไลพร สุจริตธรรมกุล ที่ศึกษาเรื่อง “หลักธำรงธรรมเครื่องป้องกันรักษาพระสัทธรรมของพุทธบริษัท 4” ผลการวิจัยพบว่า พุทธบริษัท 4 มีหน้าที่ร่วมกันในการรักษาพระสัทธรรม ไม่ได้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นหัวใจของการรักษาพระสัทธรรม ปกป้องพระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยหลักความเคารพต่อกัน ระหว่างสงฆ์และฆราวาส ทำให้เกิดความเคารพในบทบาทและสนับสนุนในการทำหน้าที่ของกันและกัน (กัณณ์วัฒน์ จันทรัตน์ และวิไลพร สุจริตธรรมกุล, 2562)

กระบวนการของรูปแบบ (Process) ได้แก่ โยนิโสมนสิการ สติปัฏฐาน 4 และทิวชุกัมม มีความสำคัญเพราะทำหน้าที่เปลี่ยนการกระทำภายนอกให้เป็นการพัฒนาภายใน สติปัฏฐานทำให้เกิดความรู้ตัว โยนิโสมนสิการทำให้เกิดการพิจารณาอย่างมีเหตุผล และทิวชุกัมมทำให้การบำเพ็ญบุญมีเป้าหมายตรงต่อพระธรรมวินัย กลไกดังกล่าวจึงทำให้รูปแบบมิได้ส่งเสริมให้ทำบุญมากขึ้นเพียงเชิงปริมาณ แต่ส่งเสริมให้ทำบุญอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ

ผลลัพธ์ของรูปแบบ (Output) คือ ความมั่นคงแห่งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ แสดงให้เห็นว่าความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมมิได้วัดจากจำนวนวัด พิธีกรรม หรือกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ต้อง

พิจารณาว่ามีผู้ศึกษาและเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องหรือไม่ มีผู้นำธรรมไปปฏิบัติจริงหรือไม่ และการปฏิบัตินั้นก่อให้เกิดผลด้านการลดกิเลส ความสงบ และปัญญาหรือไม่

วงจรการป้อนกลับของรูปแบบ (Feedback) ได้แก่ การเกิดศรัทธา การเผยแผ่ และการสืบทอดพระสัทธรรม ทำให้รูปแบบมีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่อง เมื่อผู้ปฏิบัติได้รับผลดีจากการศึกษาและปฏิบัติ ย่อมเกิดศรัทธาที่มั่นคงขึ้น ศรัทธานั้นนำไปสู่การศึกษาและปฏิบัติที่ลึกซึ้งกว่าเดิม ตลอดจนการเผยแผ่และส่งต่อพระธรรมแก่บุคคลรุ่นต่อไป

ดังนั้น MBSSCM จึงเป็นรูปแบบที่อธิบายว่า การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมต้องดำเนินการทั้งระดับบุคคล กระบวนการภายใน และโครงสร้างทางสังคมควบคู่กัน หากพุทธบริษัท 4 บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุอย่างครบถ้วน มีสติ มีโยนิโสมนสิการ และมีทิวชุกัมมกำกับ ย่อมทำให้ปริยัติได้รับการศึกษา ปฏิบัติได้รับการนำไปใช้ และปฏิเวธมีโอกาสปรากฏขึ้น อันนำไปสู่การเผยแผ่และการสืบทอดพระสัทธรรมอย่างต่อเนื่องและมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

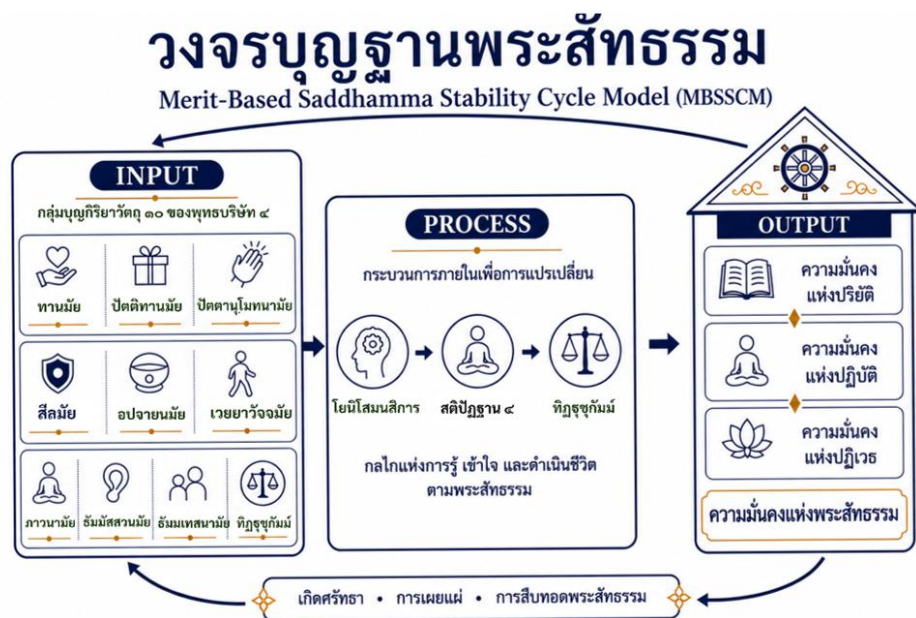
องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย คือ การสังเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ 10 ให้เป็นระบบการพัฒนาพุทธบริษัท 4 เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม โดยผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบ “วงจรบุญฐานพระสัทธรรม” หรือ Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model (MBSSCM) ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการบำเพ็ญบุญ การพัฒนาจิตและปัญญา และความมั่นคงแห่งปริยัติปฏิบัติ และปฏิเวธในลักษณะของวงจรต่อเนื่อง องค์ความรู้ดังกล่าวมีสาระสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. บุญกิริยาวัตถุ มิใช่เพียงกิจกรรมทางศาสนาแต่เป็นระบบพัฒนาพุทธบริษัทอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 มิได้มีความหมายจำกัดอยู่เพียงการทำบุญเพื่อให้ได้รับผลดีส่วนบุคคล แต่เป็นระบบการพัฒนาชีวิตที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคม และความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา ทานมัย สีลมัย และภาวนามัยเป็นฐานการพัฒนาตน อปายนมัย เวทยาวัจจมัย ปัตติทานมัย และปัตตานโมทนามัยเป็นฐานการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลในหมู่พุทธบริษัท ส่วนธัมมัสสวนมัย ธัมมเทศนามัย และทิวชุกัมมเป็นฐานการศึกษา การถ่ายทอด และการรักษาความถูกต้องแห่งพระธรรมวินัย

2. ความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมเกิดจากความร่วมมือของพุทธบริษัท 4 การรักษาพระสัทธรรมมิใช่หน้าที่ของคณะสงฆ์หรือองค์กรทางพระพุทธศาสนาเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นภารกิจร่วมกันของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา พุทธบริษัทแต่ละฝ่ายสามารถมีส่วนร่วมตามฐานะและหน้าที่ของตน ทั้งในด้านการศึกษา การปฏิบัติ การอุปถัมภ์ การเผยแผ่ และการสืบทอดพระธรรมวินัย เมื่อพุทธบริษัททั้ง 4 บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุอย่างถูกต้องและเกื้อกูลกัน ย่อมทำให้พระสัทธรรมมีฐานทั้งทางบุคคล สังคม และสถาบันรองรับอย่างมั่นคง

3. วิทยุชุกัมม์เป็นแกนกลางกำกับการบำเพ็ญบุญ ผลการวิจัยพบว่า วิทยุชุกัมม์มีบทบาทสำคัญในฐานะหลักที่ทำให้การบำเพ็ญบุญทุกประการตั้งอยู่บนสัมมาทิฐิ หากขาดความเห็นที่ถูกต้อง การให้ทานอาจกลายเป็นการแสวงหาชื่อเสียง การรักษาศีลอาจกลายเป็นการยึดถือรูปแบบ การภาวนาอาจกลายเป็นการแสวงหาความสงบเฉพาะตน และการฟังธรรมหรือการแสดงธรรมอาจกลายเป็นการเผยแพร่ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน วิทยุชุกัมม์จึงทำหน้าที่เสมือนเข็มทิศของระบบ ทำให้บุญกิริยาวัตถุทั้ง 10 ดำเนินไปเพื่อการลดกิเลส การเจริญปัญญา และการธำรงพระสัทธรรมอย่างแท้จริง

4. ความมั่นคงแห่งพระสัทธรรมเกิดเป็นวงจรที่มีการป้อนกลับ วงจรบุญฐานพระสัทธรรมประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และการป้อนกลับ กล่าวคือ ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธบริษัท 4 กระบวนการ ได้แก่ โยนิโสมนสิการ สติปัญญา 4 และวิทยุชุกัมม์ ซึ่งทำหน้าที่เปลี่ยนการทำบุญภายนอกให้เป็นการพัฒนาจิตและปัญญา ผลลัพธ์ ได้แก่ ความมั่นคงแห่งปริยัติ ความมั่นคงแห่งปฏิบัติ และความมั่นคงแห่งปฏิเวธ ส่วนการป้อนกลับ ได้แก่ การเกิดศรัทธา การเผยแผ่ และการสืบทอดพระสัทธรรม เมื่อบุคคลได้รับผลจากการศึกษาและปฏิบัติธรรม ย่อมเกิดศรัทธาที่มั่นคงและกลับมาสนับสนุนการบำเพ็ญบุญ การศึกษา และการปฏิบัติให้ดำเนินต่อไป ดังปรากฏในแผนภาพที่ 1 รูปแบบวงจรบุญฐานพระสัทธรรม (Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model: MBSSCM)

แผนภาพที่ 1 รูปแบบวงจรบุญฐานพระสัทธรรม

(Merit-Based Saddhamma Stability Cycle Model: MBSSCM)

ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้จึงอยู่ที่การเปลี่ยนมุมมองจาก “บุญกิริยาวัตถุในฐานะวิธีทำบุญ” ไปสู่ “บุญกิริยาวัตถุในฐานะระบบการพัฒนาพุทธบริษัทและการธำรงพระสัทธรรม”

ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมของวัด สถานศึกษา ชุมชน และองค์กรทางพระพุทธศาสนาให้เชื่อมโยงการทำบุญกับการศึกษา การปฏิบัติ และการสืบทอดพระธรรมวินัยได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทสรุป

บุญกิริยาวัตถุเป็นหลักการพัฒนาชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีส่วนร่วมในการดำรงพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกแสดง บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ได้แก่ ทานมัย สілมัย และภวานามัย ส่วนอรรถกถาขยายเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 เพื่อให้ครอบคลุมวิธีการทำความดีในชีวิตประจำวันอย่างรอบด้าน ผลการสังเคราะห์แสดงให้เห็นว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม ทานมัยและเวียยาวัจจ มัยช่วยอุปถัมภ์กิจพระพุทธศาสนา สілมัยและอปายนมัยสร้างความไม่เบียดเบียนและเคารพธรรม ภวานามัยพัฒนาจิตและปัญญา ปัตติทานมัยและปัตตานโมทนามัยสร้างความกตัญญูและความเกื้อกูล ธรรมสสวนมัยและธรรมเทศนามัยเป็นกลไกการศึกษาและสืบทอดธรรม ส่วนทิจจุชุกัมมทำหน้าที่กำกับ การบำเพ็ญบุญทุกข้อให้ตั้งอยู่บนความเห็นที่ถูกต้อง

ผู้วิจัยจึงพัฒนา “วงจรบุญฐานพระสัทธรรม” หรือ MBSSCM ซึ่งประกอบด้วยบุญกิริยาวัตถุ 10 ของพุทธบริษัท 4 เป็นปัจจัยนำเข้า มีโยนิโสมนสิการ สติปิฎฐาน 4 และทิจจุชุกัมมเป็น กระบวนการภายใน มีความมั่นคงแห่งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธเป็นผลลัพธ์ และมีการเกิดศรัทธา การ เผยแผ่ และการสืบทอดพระสัทธรรมเป็นวงจรป้อนกลับ รูปแบบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความมั่นคง แห่งพระสัทธรรมมิได้เกิดจากการรักษารูปแบบหรือสถาบันทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ เกิดจากการพัฒนาพุทธบริษัทให้มีความรู้ ความประพฤติ การปฏิบัติ และสัมมาทิจจุชุกัมมที่ถูกต้องอย่าง ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถานศึกษา และ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ควรกำหนดแนวทางส่งเสริมบุญกิริยาวัตถุ 10 ให้เป็นส่วนหนึ่งของการ พัฒนาพุทธบริษัท โดยให้การส่งเสริมการศึกษาเรื่องบุญกิริยาวัตถุควบคู่กับพระสัทธรรม 3 เพื่อให้ พุทธศาสนิกชนเข้าใจว่า การทำบุญที่ถูกต้องต้องเกื้อกูลทั้งการศึกษา การปฏิบัติ และการเกิดผลแห่ง ธรรม นอกจากนี้ ควรมีแนวทางการผลิตและเผยแพร่สื่อธรรมะควรกำหนดมาตรฐานหรือ โดยยึด พระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และหลักสัมมาทิจจุชุกัมมเป็นเกณฑ์ เพื่อป้องกันการเผยแพร่ข้อมูลที่ คลาดเคลื่อนหรือสัทธรรมปฏิรูปผ่านสื่อดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ วัดและสถานปฏิบัติธรรมควรนำรูปแบบวงจรบุญฐานสัทธรรมไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมให้ครอบคลุมบุญกิริยาวัตถุทั้ง 10 เช่น การถวายทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา งานจิตอาสา การสนทนาธรรม การฟังธรรม และการเผยแผ่ธรรมอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ วัดควรพัฒนาบทบาทจากสถานที่ประกอบพิธีกรรมไปสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้พระธรรมวินัยและพื้นที่ฝึกปฏิบัติ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมทางศาสนากับปัญหาและวิถีชีวิตจริงของประชาชน ในส่วนของสถานศึกษา ควรบูรณาการบุญกิริยาวัตถุ 10 เข้ากับการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จิตอาสา และการฝึกสติ โดยเน้นโยนิโสมนสิการและทิวชุกัมม์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และแยกแยะข้อมูลทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง โดยให้พุทธบริษัท 4 มีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนาดำเนินการและความสามารถของตน โดยตระหนักว่าการดำรงพระสัทธรรมเป็นหน้าที่ร่วมกัน มิใช่ภาระของฝ่ายบรรพชิตหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ การใช้สื่อออนไลน์เพื่อฟังหรือเผยแผ่ธรรมควรประกอบด้วยการตรวจสอบแหล่งที่มา การเปรียบเทียบกับพระธรรมวินัย และการพิจารณาโดยโยนิโสมนสิการ เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและการเผยแพร่คำสอนที่คลาดเคลื่อน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบ MBSSCM ไปทดลองใช้ในวัด ชุมชน สถานศึกษา หรือองค์กรทางพระพุทธศาสนา แล้วประเมินผลต่อศรัทธา ความรู้ การปฏิบัติ และพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม โดยให้มีการพัฒนาเครื่องมือหรือแบบประเมินความรู้และการปฏิบัติตามบุญกิริยาวัตถุ 10 ตลอดจนตัวชี้วัดความมั่นคงแห่งปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อใช้ทดสอบรูปแบบในเชิงปริมาณ นอกจากนี้ ควรศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบแยกตามกลุ่มพุทธบริษัท เช่น พระภิกษุ สามเณร เยาวชน อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้ใช้สื่อธรรมะออนไลน์ รวมถึงให้มีการศึกษาการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุในบริบทของวัด ชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และสังคมดิจิทัล เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อหรือเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กัณณวณฺณ จันทรัตน์ และวิไลพร สุจริตธรรมกุล. (2562). “หลักการธรรมเครื่องป้องกันรักษาพระสัทธรรมของพุทธบริษัท 4” ในรวมบทความวิจัยพระพุทธศาสนาในงานสัมมนาวิชาการวาระครบรอบ 20 ปี สถาบัน DCI รวบรวมจัดพิมพ์โดย มูลนิธิธรรมะคุ้มครองโลก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด.
- จรสลักษณ์ ทองโอฬาร. (2564). แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมตามหลักบุญกิริยาวัตถุ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระแวงชัย ธมมกาโม (หล้าลี). (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยบุญกิริยาวัตถุ. *ดุชนิพนธ์ ศาสนศาสตร์ดุชนิพนธ์ บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.*
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2556). *วิธีสร้างบุญบารมี.* กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปริมา พับลิชชิง จำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2565). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* (พิมพ์ครั้งที่ 58). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธรรม.
- สำราญ ก้านพลูกลาง. (2563). *ศึกษาศาสตร์ในพระไตรปิฎก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.* <https://nkr.mcu.ac.th/e-book/?p=225>
- ไสว มาลาทอง. (2541). *สารคดีธรรมจากพระไตรปิฎก.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

